

POVODOM IZVJEŠTAJA SLAVKA PAVEŠIĆA O PROUČAVANJU GOVORA U SELU OČEVIJI I VIJACI U BOSNI

(objavljeno u Ljetopisu JAZU, knj. 67, str. 298-304)

Izvještaji ovakvog tipa kao što je gore pomenuti svakako ne pretenduju na veliku opširnost i na iscrpljivanje materijala, ali im je ipak dužnost da prezentiraju najkarakterističnije crte proučavanog govora, upravo da daju sve osobine koje su relevantne za strukturu govora i za određivanje njegove pripadnosti određenom tipu u užem i širem dijalekatskom smislu. Mada se autoru mora priznati da je izvještaj dat pregledno, te da su pobilježene gotovo sve najvažnije fonetske, morfološke i akcenatske osobine, a da je nešto i sintakse, ipak se mora primijetiti da je autor propustio da registriira izvjesne osobine ovoga govora koje su vrlo bitne za utvrđivanje njegove pripadnosti tuzlansko-fojničkom tipu.

Takođe je za žaljenje što autor nije naveo svoje informatore, jer bi to dopustilo da konstatovane osobine budu u pogledu svoje stvarne vrijednosti objektivnije ocijenjene sa stanovišta njihove važnosti za opštu dijalektološku sliku bosanskih govora. Naime, upravo u Očeviji se osjeća izvjesno prodiranje tuđih govornih crta u jezik mladih muškaraca koji rade na šumskim radovima, ili se have prodajom svojih kovačkih proizvoda širom Jugoslavije, pa su tako izloženi čestim kontaktima koji ubrzavaju zabačivanje nekih specifičnih jezičkih crta ovoga sela, što, međutim, kod žena, naročito starijih, nije slučaj.

Kod žena je tako sasvim obična jedna osobina koju autor nije zabilježio, mada je vrlo karakteristična za ovaj govor, a to je zadržavanje dvosložne ijekavske zamjene jata ispred *j* u dugim slogovima kod glagola *smijati se*, kao npr.: *smijējmo se, smijējčš se* i sl., a isti refleks jata ostaje i ispred prelaznog *j* u hijatu, nastalom poslije ispadanja *h*, u primjeru *priko lijēja* (informatori: Jakić Ruža i Katuša Lukić, između 50 i 60 god.). Međutim u primjerima *na grije, od smija* imamo *i*.

Uzged neka bude zabilježeno da se pored ekavizma *slezēna* u Očeviji sreće i oblik *djetelina*, prema književnom jekav-

skom *djetelina* (iskonski je oblik, međutim, *djetelina*).

Čini nam se da je u vokalizmu svakako još bilo potrebno pomenuti vokalsku alternaciju *a* sa *i* u komparativima pridjeva *dalek* i *mālen*, tj. *dije* i *miēe*, kao jednu od specifičnosti bosanskih govora, koja se čuje i u ovom selu.

U oblasti vokalizma treba primijetiti da je *jer*, odnosno *ijer*, od *ir* zastupljeno mnogo šire nego što bi se to moglo zaključiti prema navedenim primjerima. Kao karakteristični mogu se navesti ovi primjeri: *se razābijera, nēk nāmijere, smijēit, pijēr, izvijērā*.

Autor nije, takođe, zabilježio veoma karakterističnu osobinu ovoga govora u pogledu jotovanja, a to je čitav niz primjera neizvršenog novog srpskohrvatskog jotovanja, kao: *sūdje, brātja, rōdjāci, lēdja*, kojima se mogu pribrojati i primjeri kao što su: *bābjā, đivji* i sl. koje je autor svrstao pod podnaslov *Oblici*, tj. kao morfološku kategoriju.

U oblasti konzonantizma relevantna je i osobina fonema *p* mjesto *f* književnog jezika, koja se sreće u ovom govoru, mada su seljani, svjesni da se ova njihova osobina često izvrgava ruglu, skloni da je namjerno izbjegavaju, ali im ipak promiče, pa se čuje ne samo *pābrika, prātri* i *piskultura*, nego i: *čāršap, pāla bōgu, Prāno, pōpureno, tri prtāla sāta* i sl., što će za ovaj govor svakako biti iskonskije.

Osim toga, mijenjanje artikulacije *p* u *v* u određenim suglasničkim skupovima izgleda da je nešto šire rasprostranjeno nego što je naveo autor, pa se sreće osim u leksemi *tēvsija* i u primjerima *ļēvši* i *ļōvta*.

Na kraju nam se čini da posebno treba skrenuti pažnju na činjenicu da ovaj govor odlično podnosi hijat, te da ga relativno rijetko popunjava prelaznim glasom, pa se tako pored primjera kao što su: *plāo, sōama, miēe, na Dūove, laōri, rūo, strāa* sreće i *Mioļdān, miōvi,*

pr̄ia, st̄ōi, tr̄ōicu i sl., a zanimljivo je da se javlja i zijeve, nastao ispadanjem glasa *v*, u primjeru *p̄luali*.

Ovim, naravno, nisu pobrojane sve osobenosti ovoga govora koje bi po nečemu mogle biti zanimljive, a to nije ni

bila svrha, nego je samo skrenuta pažnja na one specifičnosti koje doprinose tome da opća slika bude cjelovitija, a samim time i upotrebljivija za dijalektologa.

Herta Kuna

Ernesto Giammarco, DIZIONARIO ABRUZZESE E MOLISANO. Volume primo A-E,

Edizioni dell'Ateneo, Roma 1968, str. XXXVIII + 738, s 1 geografskom kartom.

I romanistika i italijanistika obogatile su se ovih dana prvim sveskom DAM-a, značajnim pothvatom talijanske dijalektološke leksikografije. Za njim će uskoro slijediti sv. II (F-M), III (N-P), IV (Q-Z) i V (*Appendici*). U zadnjem će svesku biti obrađeni etnici, ktetici i toponimi, a sadržavat će i ilustrirani dio (*«Parole e cose»*) te sekciju etimoloških tumačenja (od G. Alessia).

E. Giammarco (rođ. 1916) bio je donedavna privatni docent na Univerzitetu u L'Aquili, a sad predaje talijansku dijalektologiju na novoosnovanom Filozofskom fakultetu u Pescari. Autor je velikog broja knjiga i radova iz lingvistike, etnografije i regionalne povijesti književnosti a ponajviše u vezi s njegovom užom domovinom, oblašću Abruzzo i Molise. Prva riječ svake natuknice tog monumentalnog rječnika oblik je koji se govori u njegovu rodnom mjestu *Introdacqua* (pokrajina L'Aquila), a za njim slijede, praćeni simbolima mjesta gdje su zabilježeni, svi oblici koji se od njega razlikuju formom ili značenjem. Autor je gotovo dva decenija (od 1948. do 1966) studirao govore te regije u 585 lokaliteta. Uz obilje gramatičkih i semantičkih obavijesti svaka natuknica sadržava i folklornog materijala (npr. poslovice, pjesmice, izreke, formule koje se upotrebljavaju u dječjim igrama i sl., većinom dosad neobjavljeno). Autor je uzeo u obzir i građu koju su izdali stariji leksikografi i srednjovjekovne latinske dokumente, nastale u toj oblasti (od 10. st. dalje), a u terenskom se radu služio upitnikom od oko 4.000 pitanja, koji je dobio kombinirajući kvestionare po kojima su rađeni AIS i ALI i onaj po kome se sada vrše istraživanja CDI.

Na čelu tog sveska objavljena je karta koja prikazuje obrađena mjesta, bibliografija (posebno za svaku od pet provincija zone) te sigle za svako mjesto. G. obrađuje i talijanske govore dvaju sela u kojima žive moliški Hrvati: Kruč, (tal. *Acquaviva Collecroce*) i Stifilič (S. Felice del Molise). Nije obrađio selo *Mundimitar*. Ne znam ima li obrađeno selo *Schiavi d'Abruzzo* (Chieti) veze s nekim našim izumrlim naseobinama. Na žalost dosad nisam uspio utvrditi u DAM-u mnogo sigurnih hrvatskih tragova, što ne znači da ih neće biti više u ostalim svescima, kako mi je autor privatno saopćio. Vjerojatno će se tu pojaviti neke od riječi koje su se sačuvala na obližnjem poluotoku *Monte Gargano* gdje danas nema više Hrvata, npr. refleksi od *zelembać, gušter, plašljiv* > *chiasimo, klada* > *chioda, shakavac, curica, žalo* i sl. (usp. G. Rohlf's, »Ignote slave sulle coste del Gargano«, *Mélanges linguistiques offerts à E. Petrovici par ses amis étrangers à l'occasion de son soixantième anniversaire, Cercetări de lingvistică III*, Cluj 1958, Supliment, str. 409-413; M. Hraste, »Nepoznate slavenske kolonije na obalama Gargana«, *Kolo I*, Zagreb 1965, str. 612-617, G. Reichenkron, »Grundsätzliches zum Problem des Serbokroatischen in Südtalien«, *ZfBalk. II*, 1964, str. 135-144).

Na drugom pravcu, tj. što se tiče posudnica i kalkova talijanskog porijekla u govorima obalske hrvatske, novi će rječnik biti od velike koristi. Njegovom pojavom, dvije krajuje tačke jadranske elipse: Mleci i Apulija, koji se - osobito prva - zahvaljujući velikom broju dobrih rječnika i drugih pomagala - dosada uživale privilegirani položaj u studijama